

Kudüs Vakıflarını Mekansallaştırmak

Alaattin DOLU

<https://orcid.org/0000-0002-6258-8335>

adolu@kastamonu.edu.tr

Doç. Dr., Kastamonu Üniversitesi

İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü, Kastamonu, Türkiye

Öz

1917 yılında Filistin'in İngiliz idaresine geçmesiyle birlikte bölgede görülen Yahudi göçlerindeki artış, demografik olarak bir değişmeye sahne olurken vakıflar kolonyal mekânsal pratiklerin bir aracı haline gelmiştir. Nitekim önce 1948, ardından 1967 yılında İsrail'in bölgedeki işgal faaliyetlerini genişletmesi neticesinde imar yoluyla işgal pratikleri, Yahudilerin son 75 yıla yayılan planlı bir mekânsal değişim ve üretim stratejisine sahne olmuştur. Yahudilerin işgal ettiği Filistin yerleşimleri üzerinde inşa ettiği köy, kasaba ve kentlerde pek çok vakıf mülkü güvenlik ve hukuki nedenler öne sürülerek gasp edilmiştir. Bu gasplar neticesinde pek çok vakıf mülkü bugün İsrail'in kontrolündedir. Kudüs'te özellikle 18. yüzyılda aile vakıf kurma deneyiminde bir artış söz konusudur. Bu vakıfların sayısı 300 civarında olup, toplam vakıf mülk sayısı ise yüzlercedir. Bu vakıflar çeşitli vakıf işletim usulleri yoluyla parçalanırken ferdi mülkiyete geçirilmiştir. Bu durum 20. yüzyılda komisyoncular aracılığıyla, İngilizler eliyle, Yahudilerin bu hususta bazı kazanımlar elde ettiği görülmektedir. Bu bağlamda Kudüs eski şehrinin 18. yüzyıldaki vakıf morfolojisi ve Filistin'in işgalinde stratejik bir hamle olan mülksüzleştirme politikasının tarihi veriler ışığında belgelenmesi ve bu vakıfların mekansallaştırılması önem arz etmektedir. Bu tebliğde TÜBİTAK 3005 Sosyal ve Beşeri Bilimlerde Yenilikçi Çözümler programı tarafından desteklenen "Kudüs Vakıflarını Mekansallaştırmak: 18. Yüzyılda Zürrî Vakıflar" başlıklı projenin tanıtımı yapılarak, projeye dair bilgiler verilmiştir. Kudüs'teki zürrî vakfiyelerin tasnif edilerek ilgili vakıfların mekansallaştırılmasının nasıl gerçekleştirildiği izah edilmiştir. Vakfiyeler bu araştırmada birincil derece kaynak gurubunu oluşturmaktadır. Vakfiyelerde vakıfların öz niteliklerine dair verilerin bulunması şehir morfolojisinin ortaya çıkarılması açısından önem arz etmektedir. Nitekim aile vakıflarında ev ve dükkân gibi gayrimenkullerin vakfedilmesi mahallelere göre bir tasnifin yapılmasını sağlayacaktır. Çalışma neticesinde İsrail'in Kudüs eski şehir bölgesinde uygulamış olduğu gasp ve satın alma yoluyla ele geçirilen vakıf mülklerin kökenleri ortaya konulacaktır. Birleşmiş Milletlerin 1947 yılından beri vermiş olduğu ancak İsrail'in uygulamadığı ve dünyanın görmezden geldiği kararlar, İslam tarihinin bir parçasıdır ve İslam hukukunun konusu olan vakıf hukukunu yakından ilgilendirmektedir. Ortaya çıkarılacak vakıf mülklerin CBS ile dünyaya açılması sağlanarak Filistin-İsrail çatışmasına Müslümanlar lehinde evrensel katkı yapacaktır. Filistinliler günümüzde mülkiyet haklarını ispat etmek için Osmanlı dönemine ait tapuları hukuki kaynak olarak gösterebilmektedir. Ancak İsrail mahkemeleri bunları zaman zaman tanımamaktadır. Ortaya konulacak veriler Türkiye Cumhuriyeti'nin Filistin-İsrail çatışmasının

kökenlerinden birisi olan mülkiyet sorunlarına karşı bir argüman elde etmesini sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kudüs, Vakıf, Zürri Vakıf, İngiliz Mandası, Osmanlı Tapuları.

Spatializing the Waqfs of Jerusalem

Alaattin DOLU

<https://orcid.org/0000-0002-6258-8335>

adolu@kastamonu.edu.tr

Associate Professor, Kastamonu University

Faculty of Humanities and Social Sciences, Department of History, Kastamonu, Türkiye

Abstract

With the transition of Palestine to British rule in 1917, the increase in Jewish migration led to demographic changes, while *waqfs* (endowments) became an instrument of colonial spatial practices. Indeed, following Israel's expansion of its occupation activities in 1948 and then in 1967, practices of occupation through urban development became part of a planned spatial transformation and production strategy spanning the last 75 years. Many *waqf* properties in villages, towns, and cities built by Jews on occupied Palestinian settlements have been confiscated under the pretext of security and legal reasons. As a result of these confiscations, a significant number of *waqf* properties are now under Israeli control. In Jerusalem, there was a notable increase in the establishment of family *waqfs* in the 18th century. The number of such *waqfs* reached approximately 300, with hundreds of *waqf* properties in total. These *waqfs* were fragmented through various *waqf* management methods and transferred to private ownership. In the 20th century, intermediaries facilitated Jewish acquisitions of these properties under British administration. In this context, documenting the *waqf* morphology of Jerusalem's Old City in the 18th century and analyzing the dispossession policies, which served as a strategic move in the occupation of Palestine, is of significant importance based on historical data. This paper presents the project titled "Spatializing the Waqfs of Jerusalem: 18th Century Family Waqfs", supported by the TÜBİTAK 3005 Innovative Solutions in Social and Human Sciences program. The study explains how the classification and spatialization of family *waqfs* in Jerusalem have been conducted. The *waqf* deeds (*waqfiyyas*) constitute the primary source group in this research. The information contained in these *waqfiyyas* is crucial for uncovering the urban morphology of Jerusalem. The classification of properties such as houses and shops within family *waqfs* allows for a neighborhood-based analysis. As a result of this study, the origins of *waqf* properties confiscated or acquired by Israel in the Old City of Jerusalem through expropriation and purchase will be revealed. The resolutions passed by the United Nations since 1947, which Israel has failed to implement and the world has largely ignored, are part of Islamic history and are closely related to *waqf* law, a fundamental component of Islamic legal tradition. By making the uncovered *waqf* properties accessible to the world through Geographic Information Systems (GIS), this study aims to contribute globally in favor of Muslims in the Palestine-Israel conflict. Today, Palestinians can present Ottoman-era land deeds as legal evidence to prove their property rights. However, Israeli courts sometimes refuse to recognize these documents. The findings of this study will provide the Republic of Turkey with an argument regarding

the property disputes, which constitute one of the fundamental issues of the Palestine-Israel conflict.

Keywords: Jerusalem, Waqf, Family Waqf, British Mandate, Ottoman Land Deeds.